

1.
ACC. N:R M. 16467:1-16.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Torsten Weimarck*
Härad: Berättare: *Anders Andersson, Postiljons-*
Socken: *Lunds stad* Berättarens yrke: *murare* *gat. 7, Lund*
Uppteckningsår: *1965* Född år *1891* i *Lund*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Stadstraditioner I s. 1-16.

LUF 126
a-o

Skriv endast på denna sida.

1.

A. O. Andersson
g. 91

~~Fattlös~~ Penning till 1905
Till 3 Trädgårdsg. 1913-14
2 vänner + 12 barn

FOLKLIVSARKIVET

FINNGATAN 8

Weimarck

16 m s

LUND

by exc. 2. 3-4 om
mat o. d. d. om d. d. d.

sp. 5-6 bländer
ditt tal

Bländer 8-9

Bemärkelser 9-
o. d. d. d. - 11

10403

politik 13

M. 16467.

Ifylles av uppgiftslämnaren

Berättarens namn: Anders Olof Andersson
" födelseår: 1891
" födelseort: Lund
" yrke: Murare

Makes/makas namn: Anna Andersson
" födelseår: 1901
" uppväxtort: Karlshamn
" yrke: Flammafen

Faders namn: Anders Andersson
" födelseår: 1845
" uppväxtort: Björnstorp
" yrke i staden: Grovarbetare
" yrke före ev. in-
flyttning till staden: Landt Arbete

Moders namn: Boel Andersson
" födelseår: 1855
" uppväxtort: Björnstorp
" yrke i staden: Städfru
" yrke före ev. in-
flyttning till staden: Landt Arbete

Farföräldrars yrke: Landt Arbete
Morföräldrars yrke: Landt Arbete
Antal syskon: 12 st.

1.)
ACC. N:R M. 16467:/.
: 1

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Yrken och sysselsättningar.

Berättarens far var grovarbetare hos Karl Holmbergs mekaniska verkstad. Arbetet började klockan 6 och höll på till klockan 18. Detta gällde hela året. Han arbetade i verkstaden under senare år vid en gängmaskin, ett mindre kvalificerat arbete, ty han var ingen yrkesman. Hans arbete medförde inga naturaförmåner. Lönen var fram till 1900 9 kr/veck. För den stora familjen var den mycket knapp. Det tycks aldrig varit någon personlig kontakt med arbetsgivaren, förhållandet var snarare spänt. Klyftan mellan dessa tycks över huvud taget varit mycket stor. Arbetskamraterna träffades, ofta vid en flaska sprit, de dåliga förhållandena sammansvetsade dem. X Berättaren far gick med i fackföreningen Grov och Fabriks så snart den startades, omkring 1900. Som extraarbete kunde han stundom åtaga sig lite gatsopning.

Berättarens mor gick och städade, bl.a. till en bibliotekarie, där hon trivdes bra. Hon gick tidigt om morgnarna. Arbetet i hemmet fick fördelas så gott det gick, men modern skötte alltid maten. Barnhem anlätades inte. Enligt uppgiftslämnaren kom Barnkrubban

ACC. N:R M. 16467:2
: 2

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

först omkring 1905. Moderns förvärvsarbete var nödvändigt för familjens uppehälle, deras egen åsikt om det visste inte berättaren.

Det arbete förutom skolan som syskonen Andersson utövade, var på en gård på Söderslätt i Mellangrevie. Det var en släkting som ägde gården och som behövde hjälp med betorna och djuren. Första sommaren berättaren kom ut på detta lantarbete, var han 8 år. Han var trivdes med det. Man fick ^{mycket} ~~erhållit~~ lite i lön, och det fick han lämna till modern. Annars fick de mat och kläder.

Bostad.

Till 1905 bodde de i Prennegatan. Huset var byggt omkring 1860-1870. Det var ett envåningshus med en halvlänga in på gården. I huset bodde sju familjer och några ungar. Hyran var ~~XX~~ c:a 8-10 kronor per månad. Till vicevärden stod familjen i ett gott förhållande.

Familjen Anderssons lägenhet bestod av ett rum och kök. I denna bodde tolv syskon, några dog tidigt. Köket var mycket litet, och de sov i "rummet". Missnöjet var stort med denna bostad.

ACC. N:R M. 16467:3,

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I rummet fanns två utdragssoffor, de sov många i varje, resten fick sova på golvet. Murare Andersson är yngst i syskonskaran och visste följaktligen ej något om de mindre barnensⁿ vård. Möblerna var köpta billiga³⁴. På väggarna fanns tapeter, golven var brädgolv med hemvävda trasmattor. Berättarens hem hörde till de fattigaste. Till sängkläder hade de dynor och filtar. Uppvärmningen var kaminer, vedspis i köket. Belysningen var fotogenlampor, men när de 1913-1914 flyttade till Trädgårdsgatan fick man elektriskt.

Mat, dryck, husgeråd och måltidsseder.

Berättaren mindes inte så mycket av den dagliga kosten.

Rågmjölsgröt var mycket vanlig. Mjölk drack man varje dag. Föräldrarna drack stundom lite kaffe. Hästkött och inälvsmat var mycket vanligt. Av fisk användes framför allt torsk och sill som var blilligast. Grönsaker åt man ej, förutom någon gång kål el. dyl i soppa. Uppgiftslämnaren smakade tomat första gången 1913, men tyckte inte om den. Den enda sydfrukt de någon gång kunde få, var att man kunde köpa en halv rutten och stött apelsin hos hökaren¹⁵ för 1-2 öre styck. Han berättade även

ACC. N:R **M.** **16467:4** : 4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

hur de som pojkar stal äpplen i stora trädgårdar i närheten. Inköpen gjordes oftast i hökeri eller på torg. Endast vetebröd bakades någon gång i en bakugn. Dricka bryggdes och blandades med mjölk till "dricka-blandning". Familjen hade varken trädgård eller koloni. Kokning av maten var vanligare än stekning. Kaffekvarn och mortel fanns. Lingon brukade de konservera. Den förvardes i en jordhåla under en lucka i köksgolvet, ty huset hade ingen källare. Till vintern brukade de även ta hem 1 hektoliter potatis, som också förvarades i källarutrymmet.

Då första världskriget utbröt hade uppgiftslämnaren i stort sett lämnat hemmet, och eftersom han var yngst av syskonen, började nu föräldrarna få det lite bättre.

Man åt två måltider om dagen. Första målet var vid sjutiden och bestod av gröt, fadern hade en och en halv timmes middag, vid 18-tiden åt man en smörgås. På söndagen blev det lite senare. Fadern hade smörgåsar med sig till arbetet. / Familjen åt i rummet. "Far satt, vi stod, mor sprang". Samtal mellan barnen vid bordet var tillåtna. På bordet låg tidningar, eller man hade det skurade furbordet

ACC. N:R M. 16467:5.
: 5

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

som det var. Vaxduk fick de omkring 1905-1906. Porslin och "ler" förvarde*s* i köket. Finporslin fanns ej, matbjudningar endast ~~xxxxx~~ enstaka gång för mor- och farföräldrarna. ~~Txxxxx~~ Kvinnorna tycks ha haft kaffebjudningar ganska ofta, de åt då gärna fransbröd och smör. Vin hade de aldrig, öl sällan*nu*. Männen köpte en liter brännvin på lördagen som var uppdrucken tills söndagkväll.

Kläder.

Berättarens föräldrar hade inga högtidskläder under de första åren, de kunde överhuvudtaget inte gå ut på söndagarna. Modern sydde själv blåställ. Kavajer köptes begagnade i en affär. Det var framförallt av judar som hade monopol på dessa klädesaffärer, ty de lämnade kredit. De fick symaskin omkring 1912-1913. Klädgåvor förekom stundom av en förening som hette "Jultomtarna". Kläderna delades ut på Akademiska Föreningen. Detta var omkring 1902-1903. Familjen hade trätofflor på fötterna året om, berättaren själv fick sina första skor när han konfirmerades. Trätofflorna köptes hos en toffelmakare. Männen hade skärmmössa, vid högtider kubb. Berättaren fick sin första hatt 1910.

Modern~~x~~ använde schalettt hela sitt liv, i övrigt tycks övergången till hatt ha skett i tiden före första världskriget. Det var stor skillnad i klädseln mellan de olika samhällsgrupperna. Familjen själv gick aldrig i kyrkan. Frireligiösa klädde sig ofta mera vårdat än andra. Angående ungdomsmod, var det vid tiden för första världskriget vanligt att socialistiskt medvetna ungdomar, gick klädda i slokhatt och röd slips.

Familj, släkt och hemliv.

Föräldrarna kallades alltid mor och far, även när man talade om dem. Bekanta tilltalade man endast med tant eller farbror utan efterföljande namn. Berättaren ~~hade inga släktingar~~ mindes ej hur släktingar tilltalades. Föräldrarna använde förnamnen sins emellan.

Det var alltid modern som skötte om barnen, framför allt matningen, sedan fick de gå ut på gården eller på gatan och leka. Barnvagn fanns ej.

Modern uppfostrade barnen. Aga förekom relativt sällan och då i form av örfil, som ~~modern~~ modern utdelade. Man skrämde ofta barnen med polisen. Ibland skrämdes de med att en man, som på nätterna

körde med häst och vagn under väldigt då genom Nya Stan, skulle komma och ta dem. Han hade inget huvud och hade väl, enligt berättaren begått något brott en gång ~~xx~~ i tiden. Uppgiftslämnaren mindes inte namnet riktigt, eller uppfattade det aldrig riktigt, det lät ungefär som "Hóttej".

På kvällarna pratade man och berättade historier tills det sades i från att det skulle vara tyst. Det var väl omkring åttatiden. Man hade inga speciella gemensamma sysselsättningar, slöjd, eller så, modern brukade sticka. Föräldrar och ~~xxxx~~ barn pratade ofta i genom dagens händelser på kvällarna, diskuterade grannarna etc. På lör- och söndagarna gick man ut om man hade kläder. De hade inga släktingar i utom en morbror, som var baptist, som man ej umgicks med. staden. Uppgiftslämnaren berättade att gubbarna brukade sitta nere på Esplanaden på bänkar som fanns där, där satt de och "gökade". De hade släktingar på landet, ty berättarens föräldrar hade kommit som nygifta till Nya Stan från Björnstorp, där de varit statare. Modern gick ibland till Björnstorp och hälsade på sin moder.

Umgänge, och nöjesliv, sport och idrott.

ACC. N:R M. 16467:8.
: 8

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Berättaren meddelade att gubbarna ofta gick till varandra och pratade. "Latern var det enda nöjesliv de hade". Inga andra från familjerna fick vara med. Modern satt ofta ute på gården och pratade med sina ~~vänner~~ väninnor, det var den enda avkoppling de hade. De brukade ofta sitta och sjunga. Barnkalas eller större fester förekom ej. Berättaren var ej på utflykt förrän i skolan, då de en gång gick med sin lärare till Dalby Hage. Första gången biograf var omkring 1909. Några nöjen gick man ej på, på senare år lite till Folkets Park. Idrott förekom ej.

Av leksaker hade de "trilleband" (tunnband), topp, som man köpte för 2 öre. Toppen såg ut som en konformad gryta med en insvängning mitt på. På konens topp satt ett rundhövdat spik el. likn. som konen kunde rotera på. Man hade ett ålskinn på en pinne som piska, med vilken man satte fart på den. Man sprang på gatorna och lekte med detta. Toppen kunde få mycket hög fart, ibland var det svårt att följa med. Barnen fick vara ute till sju halvvätta på kvällarna.

Gäng var vanligt, 7-10 stycken i varje, det var fram-

för allt grannbarnen. Det fanns alltid sådana som av olika anledningar inte fick vara med, men någon distinkt åtskillnad, såsom judar och icke-judar förekom ej. Man lekte mest tillsammans. Slagsmål mellan olika gäng förekom.

Berättaren mindes inga danstillställningar förutom på gårdarna vid midsommar.

Bemärkelsedagar i familjen.

Uppgiftslämnaren berättade att dopen alltid var i hemmet. Annonsering förekom ej. Barnet brukade ha gudmödrar och faddrar. Det var endast kaffebjudning efter dopakten.

Vid förlovning förekom ringar, men det var ej så vanligt. Det var ~~vix~~ mest mässingsringar i så fall.

Svensexa och möhippa förekom ~~ej~~ ej.

Vid begravning var det alltid ett följe. Utanför huset var strött ene och sand, för fönsterna hängde lakan. Begravningarna ägde oftast rum på Nya Kyrkogården. Före begravningen låg den döde på en soffa och släkt och anhöriga fick gå och titta och ta farväl.

ACC. N:R M. 16467:10. : 10

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Familjen brukade önska den som fyllde år "lycka". Någon liten present förekom. Bekanta kom och gratulerade. Eventuellt något vykort. Berättaren hade ingen känsla av att man fäste större vikt vid 50-årsdagen än andra födelsedagar. Firning av namnsdag förekom ej.

Helger och festdagar.

Berättaren var ej med om nyårsvaka eller annan firning av nyåret förän långt senare.

Vid påsken brukade de färga ägg genom att koka dem ~~xx~~ i lökskal. Större pojkar brukade rulla ägg; de lade ägg i en rad, man skulle slå med en boll och det man träffade fick man.

Vid midsommar hade de majstång på gården som flickorna klädde och på kvällen dansade man runt stängen till munspelsmusik och sång.

Till jul brukade de skaffa sig lite nya kläder. Bak och rengöring; man tog ner gardinerna för att tvätta, berättaren mindes hur tomt de såg ut i fönsterna. Osäker om julskyltning. Julinblåsning förekom ej. Av julklappar var det mycket litet, mest något nyttigt.

16467:11.
ACC. N:R M. : 11

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Tomte förekom ej i hemmet, men de hörde talas om honom. När berättaren blev lite äldre fick man julgran. Dopp i grytan förekom ej. Av maten var det risgröt och skinka, senare lutfisk. De pyntade hemmet lite grand.

Sjukvård och hygien.

När de var ordentligt sjuka fick de gå till doktor Mo-
berg på Stortorget. Det kostade 1 krona per besök. Berättaren hade en
syster som hade engelska sjukan. Modern gick med henne till "kloka
kärningen" och fick en "svarter smörja", som luktade oerhört illa och
liknade tjära. Den kloka bodde i Nygatan. Av hemmedikamenter gällde det
framför allt att ha något som botade tandvärk. Snus var ett universal-
medel. Krejus~~ot~~ på en sudd, vilket var mycket smärtsamt. Nerv- och
hjärtdroppar på en sockerbit. Familjen saknade febertermometer, febern
avgjordes genom ansiktsfärgen. Sjukhus anlätades endast vid mycket
svåra sjukdomar. Förlossningar var alltid i hemmet. Barnmorskan och en
grannfru hjälpte till, den övriga ~~familj~~ familjen placerades i en grann-
familj. Modern låg till sängs endast 3-4 dygn efter förlossningen och
under denna tid var grannarna henne behjälpliga med husets sysslor.

16467:12.
ACC. N:R M. _____ : 12

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I berättarens hem fanns ⁱⁿ inga som helst badmöjligheter.
De badade 1 gång per år på Fattighuset i Hjortgatan. Där bestod bad-
karen av träkar. Detta skedde före jul. Om sommaren gick de till Höje
å och badade, men det var först ^{sedan} (man) blivit lite äldre. Råttor och skäk-
tor var oerhört vanliga. För råttorna hade man fällor.

Vid städning öppnades fönster och dörrar, golvet skura-
des. Det fanns ett tvätthus i ett uthus. Familjerna tvättade var för
sig. Man tvättade med såpa och soda. Det fanns en vattenledning ute på
gården.

Socialvård.

Enligt berättaren förekom endast frivillig fattigvård.
Det fanns ett par diakonissor, av vilka man kunde få pengar om man ej
hade något arbete. Hjälpen bestod ofta av kläder. Hjälpen var ej regel-
bunden. Diakonissorna gick runt i Nya Stan och inspekterade för att
se vilka som behövde hjälp. Annars berodde det på ens förmåga att tigga.
Mat- och klädutdelning sköttes om jularna av den tidigare nämnda för-
eningen "Jultomtarna". De var mycket tacksamma för hjälpen.

16467:13.

ACC. N:R M. : 13

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Om barnen kunde taga ~~a~~ hand om de gamla, gjorde de det, annars fick de komma på Fattighuset. Enligt uppgiftslämnaren hade många äldre släktingar boende hos sig i hemmet. Fattighuset ansågs vara mycket tråkigt. De gamla kvinnorna kunde sticka ~~xxx~~, för männen som var gamla fick det bli renhållningsarbete. Arbetsoförmögna fick också komma till Fattighuset. Om någon blev långvarigt sjuk var det framför allt från grannarnas sida man kunde påräkna någon hjälp.

Kooperation.

Enligt berättaren förekom ej någon form av Kooperation. Hökerierna lämnade kredit och möjliggjorde därigenom större inköp. De prenumererade ofta gemensamt på tidningar. Berättaren mindes ej om sjuk-kassor fanns.

Fackföreningarna medförde framför allt en utgift, vilken man tycks ha betalt tämligen motvilligt. Men möten anordnades och de förstod bättre dess nytta.

Politik.

I berättarens hem hade de Skånska Dagbladet. De var

liberaler. När socialismen kom tyckte man allmänt om den. Motsättningar mellan olika företrädare för olika partier var ganska stora. Var enligt berättaren mest betingat av samhällsklasser. Propagandan var livlig. Man gick allmänt på de socialistiska mötena. Kungadömet tycks man inte ha diskuterat. Familjen hade kungaporträtt på väggarna.

Det religiösa livet.

Familjen tillhörde statskyrkan. Man gick mycket sällan i kyrkan. På söndagarna läste stundom modern högt ur postillan. ^{De få} kyrkobesöken var även betingade av att man saknade gångkläder. Aftonbön lästes ej. Barnen hotades aldrig med Helvetet eller liknande. Familjen tycks ha varit ganska frisinna.

Läsvanor, studier och yrkesval.

Böcker förekom inte i hemmet. Då och då kunde man komma över en illustrerad tidning, men man läste oerhört lite. Biblioteken på församlingshemmet anlätades senare av barnen, föräldrarna fick emellertid aldrig dit. Senare köpte barnen 10-öres romaner; man skulle köpa en bok per vecka, och när man köpt alla fick man ofta en klocka

eller något liknande. Man kunde också köpa en pärm att binda in dem i.

Föräldrarna tycks inte alls ha påverkat yrkesvalet, för övrigt var det så svår arbetslöshet, svårt att komma i lära. Berättaren kom i byggnadsarbetarelära 1906, bodde hemma. Hela lönen ~~gj~~ fick modern.

Stadsdelar och samhällsgrupper.

I skolan tycks det ha varit motsättningar mellan elever från olika stadsdelar, skällsord som "Nya Stansungar" etc förekom. Sammanhållningen i kvarteret var mycket stark. Klyftan till andra samhällsklasser var mycket stor.

Före Stadsparkens tillkomst, fanns det en park som låg norr om Karl XII:s vallar. Den var enligt berättaren en park för borgare. Mindes hur han som barn brukade sitta på vällen och titta på gubbarna ~~x~~ som satt i bersåerna och drack punsch.

Av folkliga öknamn på hus kände berättaren endast till ett hus i Hospitalsgatan som ~~hette~~ kallades "Skeppet", som var ett gathus med några halvlängor in på gården. Han visste ej ~~någon~~ varför det hette

ACC. N:R M. 16467:16

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

så.

Uppgiftslämnaren sade sig ha kommit bra överens med den judiska befolkningen i Nya Stan. Han mindes inget särskilt som skilde judar och icke-judar åt.

Berättaren flyttade bort från Nöden vid tiden för första världskriget (flyttade från Lund). Han känner ingen saknad. Kontakten med vänner i Nya Stan bröts genom flyttningen.